

УЯВЛЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ПОКОЛІННЯ Z ПРО ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА

В умовах сучасного мінливого світу відбувається значна багатопланова трансформація інститут шлюбу та феномена сім'ї. Одним з ключових її проявів виступає автономізація суб'єктів шлюбних відносин. Значною мірою такої автономізації сприяє: криза сім'ї (або криза інституту шлюбу, оскільки незважаючи на всі зміни, сім'я залишається важливою цінністю), триваючий процес емансипації жінки, легалізація розлучень, зміна змістовного наповнення традиційних гендерних ролей і поява нових, фінансова незалежність нуклеарних сімей, вихід родини з-під жорсткого патронату держави (про що свідчить поширення альтернативних форм шлюбу: незареєстроване спільне мешкання, усвідомлена самотність, свідомо бездітний шлюб та ін.).

Запровадження сучасних високотехнологічних виробництв, працюючих «на замовлення», вимагає підготовлених професіоналів, більш мобільних в інтелектуальному і психологічному сенсі й менш орієнтованих на сім'ю. Можна констатувати факт кардинальних змін як соціального контексту шлюбних відносин, так і уявлень про його суб'єктів, оскільки сучасна сім'я складається з працюючих освічених членів, її діяльність стає дисфункціональною, а частина родинних функцій делегується іншим особам чи соціальним інститутам.

Уявлення людей про своє сімейне життя виступає органічною складовою їх картини світу. А образ майбутнього чоловіка/дружини часто формується під впливом ілюзорної картини світу, наповненої занадто ідеалістичними, далекими від реальності (викривленими) стереотипами, проєкціями, різноплановими страхами щодо соціуму та самих себе. Так, дослідники в галузі сімейної психології наголошують, що часто вибір чоловіка/дружини регулюється ідеальним образом партнера. У створенні цього образу бере участь попередній досвід спілкування, еталони батьківської сім'ї, літературні

прообрази, соціальні стереотипи й ідеали найближчого оточення (Андреева Т., 2005; Волкова А., 2002; Терещенко М., 2009). Однак, за останні роки з'явилося досить небагато наукових розвідок, що розкривають образ сім'ї, чоловіка, дружини, дитини; причому, переважна їх більшість спрямована на дослідження нормативних жіночих і чоловічих ідеалів сімейного життя та усталених дошлюбних уявлень про ідеального партнера (Андреева Т., 2007; Голод С., 1998; Дружинин В., 2005; Ковальов С., 1987 та ін.).

Зазначене вище й зумовило вибір теми дослідження, націленого на вивчення особливостей уявлень представників покоління Z про потенційного шлюбного партнера.

Відповідно до «теорії поколінь», запропонованої У. Штраусом та Н. Хоузом, наприкінці 1990-х – на поч. 2000-х рр. з'являється так зване «покоління Z» («Generation Z», «Digital Nation», «цифрове покоління»). Не підлягає сумніву факт, що нова генерація формує своє уявлення про шлюб, сім'ю та шлюбних партнерів в умовах транзитивного світу.

Результати досліджень свідчать про те, шлюб і сім'я у сучасної молоді вже не виступають головною ціллю (на думку окремих вчених, більше 1/3 представників покоління Z демонструє зневажливо-негативне ставлення до сім'ї та сімейного життя (Авдулова Т., 2011)); на перший план висуваються матеріальні блага, професійний розвиток й особистісні досягнення, а можливість кар'єрного росту, на думку дівчат, й взагалі може компенсувати невдалий шлюб (Маленова А., Самойленкова А., 2014). Потерпає від змін і традиційний розподіл ролей у молодих родинах, оскільки чоловіки наразі посідають лідерські позиції в сім'ї лише формально, і тільки тому, що це – данина традиціям, за якими главою сім'ї вважався чоловік (Кузьміна Л., 2011).

Учасникам дослідження було запропоновано описати свого ідеального партнера по близьких стосунках, орієнтуючись на наведені нижче питання: *«Що в характері вашого обранця(-иці) подобається вам найбільше, а що – не подобається?»*; *«На які негативні риси ви могли би «заплющити» очі (не помічати їх)?»*; *«Як можна описати стосунки, що склалися/існують між вами?»*; *«У чому полягає особливість ваших взаємин?»*; *«Як ви*

уявляєте/у чому вбачаєте розвиток ваших стосунків у майбутньому?».

Отримані «вербальні описи» піддавалися контент-аналізу, на основі якого був визначений набір рис фізичного образу, моделі поведінки та рис характеру ідеального партнера. Це дало змогу визначити найбільш узагальнені уявлення представників покоління Z про особливості близьких стосунків.

Емпіричне дослідження охопило 52 особи, з яких: 31 дівчина (віком від 18 до 22 років) і 22 юнаки (віком від 18 до 22 років), мешканців Чернігівської області. Всі респонденти – студенти 2-4-го курсів спеціальності «Психологія» НУЧК імені Т. Г. Шевченка. Отримані результати стисло наведені нижче.

Уявлення юнаків про майбутнього шлюбного партнера

Юнаки (n=22)	Дівчата (n=31)
<i>1.1. У характері обранця(-иці) мені найбільше подобається...</i>	
1) риси, що сприяють встановленню довірчих стосунків (взаєморозуміння, відкритість, комунікабельність, чесність, почуття гумору, освіченість, відповідальність); 2) риси, що підкреслюють її жіночність (ніжність, хазяйковитість, співчутливість, доброта)	1) емоційно-комунікативні риси (турбота, почуття гумору, доброта, уважність, щирість, чесність); 2) ділові та вольові риси (впевненість у собі, цілеспрямованість, відповідальність, наполегливість, серйозність, готовність надавати підтримку)
<i>1.2. У характері обранця(-ниці) мені найбільш не подобається...</i>	
1) риси, що знищують довіру та руйнують емоційну єдність (егоїзм, впертість, аморальна поведінка); 2) особистісні риси, які традиційно вважаються фемінінними (емоційна неврівноваженість, ревності, брехливість)	1) риси, що заважають побудові гармонійних стосунків (брехливість, закритість, егоїзм, запальність, відкрите порівняння з іншими дівчатами, необов'язковість, нехазяйновитість, безвідповідальність); 2) гіпертрофовані особистісні характеристики (самовпевненість, впертість)
<i>2. Я готова(-ий) не помічати такі негативні риси характеру мого обранця(-ниці)</i>	
Амбівалентні судження: або безкомпромісні («Не	Однакова кількість виборів по позиціях: готовності «закривати

<p>заплющуватиму очі на жоден недолік у характері»), або – толерантні («Готовий не помічати багато чого», крім ліні, ревностів, нетерпимості)</p>	<p>очі на всі недоліки» (включаючи шкідливі звички) та активного спротиву «не терпітиму жодного неподобства» (зокрема: пихатості, грубості, зарозумілості, впертості, беземоційності, байдужості)</p>
<p>3. Стосунки, що склалися між нами я б описав(-ла), як...</p>	
<p>Описується широкий діапазон стосунків з партнеркою: від простої закоханості («п'яночки, незвичної, туманячої мозок, з гарним сексом») і любові («тихої, усталеної, спокійної, яка зникає у буденності) до справжнього кохання («щирого, відвертого, вірного, побудованого на прив'язаності і взаємній повазі»)</p>	<p>На першу позицію висувуються емоційно та психологічно теплі підтримуючі стосунки, побудовані на взаєморозумінні, довірі, емоційному теплі, взаємній повазі. На другу позицію потрапляють кохання і дружба у традиційному їх розумінні</p>
<p>4. Особливістю наших взаємин виступає...</p>	
<p>Диференціюють характер своїх взаємин з коханою: 1) партнерські (довірчі, відкриті), побудовані на взаємній повазі, взаєморозумінні і компромісах; 2) кохання; 3) дзеркальні стосунки («ми неначе відображення одне одного»); 4) дружба</p>	<p>Спостерігається прагнення до «злиття» з партнером майже на всіх рівнях: емоційному, інтелектуальному, поведінковому, світоглядному; навіть якщо це відбувається за рахунок порушення його особистих кордонів та права на обстоювання власного внутрішнього світу</p>
<p>5. Перспектива розвитку наших стосунків вбачається мені в...</p>	
<p>Ті, хто визначився у цьому питанні, розглядають своє сімейне майбутнє, швидше через категорію «вільні», ніж через поняття «традиційні», «офіційно зареєстровані»: 1) згодні на «довге і щасливе життя» без офіційного оформлення, оскільки «головне – бажання бути разом»; 2) згодні на спільне життя, побудоване за традиційним</p>	<p>Припускають, що побудова перспективних стосунків може відбуватися, як мінімум, за трьома сценаріями: 1) позитивний (традиційний) розвиток подій (створення, щасливої, міцної сім'ї; з дітьми; або просто укладання офіційного шлюбу); 2) негативний розвиток подій (без весілля; без дітей; незабаром стосунки розірвуться);</p>

алгоритмом: «живемо разом – одружуємось – квартира – діти – старість», але тільки у випадку, якщо ця схема забезпечить всі нагальні потреби юнака	З) невизначений сценарій («не хочу забігати наперед», «наразі не думаю про це»)
---	---

Зважаючи на вищезазначене, можемо окреслити окремі уявлення представників покоління Z про своїх шлюбних обранців.

Юнаки цінують в майбутній шлюбній партнерці її прагнення до побудови чесних, відкритих стосунків та жіночність. Створюють напруження та недовіру між партнерами егоїстично-аморальна поведінка обраниці й окремі риси, які вважаються у нашому суспільстві традиційно «жіночими». Хлопці сподіваються на розуміння їх обраницями диференційованого характеру їх взаємин (у категоріях: «пара», «закохані», «вільні від зобов'язань партнери» або «просто дружба»), що, у свою чергу, визначає неоднотайні варіанти побудови стосунків на перспективу (традиційний шлюб, шлюб без реєстрації зі спільним проживанням, незареєстровані стосунки з нарізним проживанням).

Дівчата вважають, що комунікабельність, діловитість та емоційність майбутнього обранця сприяють створенню довірчої родинної атмосфери; а гіпертрофованість тих же рис – руйнує її; та й взагалі, юнки більш толерантно ставляться до проявів негативних рис характеру партнерів. В ідеальних стосунках респондентки націлені на задоволення своїх потреб у взаєморозумінні, підтримці й відповідальному ставленні, для чого намагаються максимально зблизитись з партнером (навіть порушуючи його особисті кордони), таким чином привласнюючи собі домінуючу позицію в родині. Але, водночас, уявлення дівчат про перспективність стосунків з ідеальним партнером доволі реалістичні: шлюб як соціальний інститут трансформується, виникають нові варіанти його функціонування (сурогатні сім'ї, сім'ї вихідного дня, серійні шлюби, в яких кожен з партнерів знає: це тимчасові стосунки), а отже, не всі взаємини завершуються офіційною реєстрацією.

Інформація про умови вибору шлюбного партнера, як юнаками, так і юнками, отримана нами, в цілому узгоджується з теорією «кругової любові» А. Рейса (Галкина Е., Кадничанская М., 2015). У респондентів обох статей вже на дошлюбному етапі вибудовується наступна схема міжособистісної взаємодії з потенційним партнером: налагодження взаємозв'язку (легкість спілкування, комфорт від контакту) → саморозкриття (відчуття довіри і розслаблення в його/її присутності) → формування взаємної залежності (особливо помітне у дівчат) → реалізація основних потреб: у любові, довірі, підтримці, взаєморозумінні (ці потреби наявні у представників обох статей).

Отже, у сучасному суспільстві відбувається активна трансформація уявлень молодих людей про інститут сім'ї. Серед факторів, які здійснюють вагомий вплив на становлення цих уявлень можна виділити наступні: глобальне розповсюдження західних цінностей; зміна економічного укладу; моральна свобода; гендерна асиметрія (непропорційна представленість соціальних і культурних ролей обох статей у різних сферах життя); перерозподіл соціальних ролей між чоловіком і жінкою тощо.

Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення рівня відповідності уявлень про ідеального подружнього партнера у сімейних парах з різною тривалістю перебування у шлюбі.

Мірошниченко О. М., Настояща У. В.

СТРЕС НА РОБОЧОМУ МІСЦІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ

Професійну діяльність співробітників служби виконання покарань супроводжують стрес-фактори. До них відносяться фактори небезпеки, раптовості, невизначеності, новизни засобів і способів реалізації діяльності в екстремальних умовах, збільшення темпів дій, фактор дефіциту часу, а також психологічний вплив спецконтингенту колонії.